Республикăри графиксен çитĕнĕвĕ

АЛЛА пĕр çул каялла, 1912 çулта Мускаври художниксен юлташлăхĕн выставкинче вырăс искусствин историйĕнче пĕрремĕш хут графика уйрăмне йĕркеленĕ. Унччен графикăна хăй тĕллĕн пурăнма пултаракан искусствă вырăнне йышăнман, ытти искусствăсене пулăшма кирлĕ япала вырăнне çеç хунă. Унтанпа пирĕн çĕршыва миллионшар çынсем юрататакан художник-графиксем ўссе çитĕнчĕç, вĕсен произведенийĕсем чи лайăх музейсемпе галерейăсенче живописпе тата скульптурăпа танах паха вырăн йышăнчĕç. Графиксенчен чи пултаруллисем Государствăпремийĕ е Ленинла премии илме тивĕçлĕ пулчĕç. Кĕске хушăрах изобразительнăй искусствăсем хушшинче графика чи анлă сарăлнă искусствă пулса тăчĕ.

Пирĕн республикăри графика пĕтĕмпех вырăс искусствин традицийĕсене пăхăнса аталанса пынă. Чăваш литературин классикĕ К. В. Иванов, Питĕрти художествăа академийе вĕренме кĕме ĕмĕтленнĕскер, чăваш ачисене вĕрентме çырса кăларнă букваре хăй тунă ўкерчĕксемпе илемлетнĕ. Революцин малтанхи çулĕсенче тăван çĕршыва таврăннă М. Спиридоновпа Н. Сверчков художниксем станковăй графикăллă ўкерчĕксем тунă. Каярахпа Шупашкарта типографи çумĕнче литографи мастерскойне йĕркеленĕ. Кунта тĕрлĕ тĕслĕ ўкерчĕксем, хайне уйрăм композицисем пичетлесе кăларнă. 1934 çулта вара, вырăнти художниксем тăрăшнипе, Улатăр хулинче гравюрă шкулне йĕркеленĕ. Шкулта вĕрентекен художниксем хушшинче Ф. Быков гравер тата Мускаври искусствăсен институтĕнче В. Фаворский мастерскойĕнчен вĕренсе тухнă И. Григорьев художник паллă вырăн йышăннă. Аслă Отечественнăй вăрçă вăхăтĕнче Шупашкарта Мускавран килнĕ художниксем йышлăн ĕçленĕ. Вĕсем кунран кун кăларса пынă агитплакатсем вырăнти художниксен пултарулăхне аталантарма та чылай пулăшнă.

ЧĂВАШ ГРАФИКИ вăрçă хыççăнхи çулсенче уйрăмах ăнăçлă аталанса пырать. 1954 çулта Ф. Осипов график А. Калган писатель çырнă юптарусене илемлетсе тунă ўкерчĕксене РСФСР художникĕсен выставкинче Мускавра кăтартнă, Б. Белоусовăн «Шупашкар» ўкерчĕкне Пĕтĕм Союзри 1955 çулхи художествă выставкинче кăтартма йышăннă. 1956 çулта Мускавра иртнĕ Пĕтĕм Союзри кĕнекесен, кĕнекери ўкерчĕксен тата плакатсен выставкине пирĕн республикăран вунă художник ытла хутшăннă. 1958 çулта ВЛКСМ 40 çул тултарнă ятпа иртнĕ Пĕтĕм Союзри выставкăра Ф. Осипов ўкернĕ портретсене кăтартнă. 1960 çулта М. Михаэлис, С. Скрябин, Ф. Осипов графиксем «Советская Россия» выставкăна хутшăнчĕç. Кăçалхи çулла Мускавра, А. М. Горький ячĕпе хисепленекен культурăпа кану паркĕнче иртнĕ «Физкультурăпа спорт совет изобразительнăй искусствинче» ятлă выставкăра А. Ефейкина график тунă «Скифсем» ярăмран илнĕ офортсем пулчĕç. 1964 çулхи çулла иртмелле палăртнă «Аслă Атăл» выставкăра кăтартма суйласа илнĕ произведенисем хушшинче Ф. Осиповăн «Манăн республика», А. Ефейкинăн «Амăрту хыççăн», «Загорскри больницă палати», Р. Федоровăн «Çурçĕр çыннисем», В. Авраменкан «Т. Г. Шевченкон «Кобзарь» кĕввисем» тата ытти нумай художниксен графикăллă ĕçĕсем пур.

ÇАК ИСТОРИПЕ кĕскен паллашмасăр, Шупашкарти галерейăра Аслă Октябрь 46 çул тултарнă ятпа йĕркеленĕ чăваш графикĕсен выставкине кирлĕ пек хакалма çук. Ку выставкă республика историйĕнче графикăна хăйне тĕллĕн кăтартма йĕркеленĕ пĕрремĕш выставкă. Халиччен пирĕн графиксем хăйсен ĕçĕсене çакăн пек йышлă кăтартни пулман.

Тўрех каламалла, пĕрремĕш опыт ăнăçлă пулчĕ. Профессиллĕ ăсталăх тĕлĕшпе выставкă уйрăмах паха. Выставкăна хутшăннă вăтăр автор ўкернĕ 175 ўкерчĕк хушшинче чăваш искусствисене ĕмĕрлĕхех кĕрсе юлма тивĕçлĕ ĕçсем те пур.

Выставкăра кăтартакан произведенисем художниксем республикăра халиччен усă курман е сайра хутра çеç ытлăн-çитлĕн тыткаланă материалсемпе усă курса ўкерни савăнтарать. Мĕншĕн тесен пурнăçри паха та нумай тĕрлĕ сăнарсене пĕр йышши материалсемпе çеç тĕплĕн кăтартса пама çук. Кашни темăна, кашни мотива хăйне йышши техникăпа усă курса туни кирлĕ. Авторсем акварельпе гуашьпа, темперăпа, кăмрăкпа, сангинăпа, пастельпе, тушьпа тата ытти нумай материалсемпе ĕçлесçĕ. Пуринчен ытларах кунта офорт тата линогравюрă техникипе усă курса тунă произведенисене кăтартнă.

Пĕтĕмĕшпе илсен, кăçалхи выставкă тематика пуянлăхĕ тĕлĕшпе те, ўкермелли материалсен йышĕпе те, профессиллĕ ăсталăх енĕпе те халичченхи пысăк выставкăсенче кăтартнă произведенисенчен лайăхрах. Çапла вара, вырăнти выставкă пĕлтерĕшĕ палăрмаллах ўсрĕ.

КУ ВЫСТАВКĂРА чи кăмăллă — пирĕн художниксем халиччен тĕкĕнмен темăсене пысăк ярăмсем туса уçса пама тăрăшни, вĕсене кашни çын ăнланмалла чĕлхепе уçса кăтартма пултарни. Ф. Осипов художник «Çурçĕр Совет влаçĕ вăхăтĕнче» ятлă ярăма пилĕк ултă çул каялла тума пуçланă. Çав ярăмран илнĕ хăш-пĕр произведенисене вăл «Советская Россия» выставкăра кăтартрĕ, пĕр ўкерчĕкне вара, «Хăнахĕç-ха» ятлăскерне, темиçе çĕр пинлĕ тиражпа тухакан «Шкул ачин календарĕнче» репродукци туса пичетленĕ.

Художник нумай хутчен Абакан-Тайшет чугун çулне тунă çĕре кайса ĕçленĕ. Унта мĕн курнине вăл тата тепĕр пысăк ярăмра сăнласа панă.

Анчах пуринчен те пахарах ярăм вăл — «Манăн республика». Ăна художник туса пĕтермен-ха, вĕçлеме те васкамасть. Çак ярăмра вăл тăван халăх пурнăçне тĕрлĕ енлĕ кăтартса парасшăн. Унăн шăпипе авалтан пуçласа хальхи кунсемччен йĕрлесе тухасшăн, коммунизм тăвакан çынсен сăнарне май килнĕ таран витĕмлĕн уçса парасшăн. Выставкăра кăтартнă «Çуркунне васкатать», «Театр искусствине юратакансем», «Атăл çинче», «Тул çутăлать» тата ытти гравюрăсемпе ўкерчĕксем çав ярăм чăннипех лайăх ĕç пулса тухасса шанма май параççĕ.

Р. Федоров график та Çурçĕр çыннисене халалласа ярăм тунă. Ку урăхла йышши художник, вăл ытларах монументлă формăсене юратать. Унăн кашни гравюринче эпир кунран кун пулса пыракан вак-тĕвек ĕçсене мар, пирĕн вăхăтри чăннипех чаплă самантсене, пысăк пĕлтерĕшлĕ ĕçсене куратпăр. Художник сăнарланă çынсем чăннипех тăван çĕршыв хуçисем пулнине ĕненетпĕр. Унăн «Водолаз», «Тундрăри кĕтўç», «ТАСС пĕлтерни», «Сунарçăсем» ятлă гравюрăсем — аталанса çитнĕ художник аллипе тунă произведенисем.

И. Григорьев, П. Сизов, Л. Бураков графиксем те тăван республика сăн-сăпатне уçса паракан ярăмсем тума пуçланă. Çав ярăмсенчен илнĕ хăш-пĕр произведенисем выставкăра чипер курăнаççĕ.

А. Ефейкина художницă культурăпа искусствă тата спорт çыннисене юратса ўкерет. Çак темăна хускатакан художник пирĕн республикăра халиччен пулман-ха. «Скифсем» ярăмра вăл офорт техникипе çамрăксен кимĕпе ăмăртса ишме хатĕрленнине, ăмăртнă хыççăн хăйсене хăйсем мĕнле туйнине сăнласа панă. Анчах выставкăра чи пахисем — «Р. Хасиева художницă портречĕ» (кислотасăр, электричествăпа йĕрлесе-çиййентерсе тунă офорт техники) тата «Загорскри больницă палати» офортсем. Вĕсене çамрăк художницă СССРти паллă офортистсемпе ăмăртма пултармалла ăсталăхпа тунă.

Выставкăра портретсем те пур, анчах вĕсене пĕр пĕтĕм сăнарлă произведени туса çитереймен-ха. Куракансене П. Григорьев, М. Спиридонов, Н. Карачарсков художниксем кăмрăкпа, сангинăпа, соуспа тата акварельпе ўкернĕ портретсем кăмăла каяççĕ.

Акварельпе ĕçлекенсен йышĕ хушăнсах пынине те палăртмасăр иртме çук. Халиччен кунта пĕр С. Скрябин çеç «хуçа пулса» тăратчĕ. Скрябин кăçал та илемлĕ пейзажсем ўкернĕ. Унпа пĕрлех Н. Садюков ўкернĕ «Шупашкар—тăван хуламăр» ярăм кăмăла каять. Çамрăк художник хулари эпир халиччен асăрхаман вырăнсенчи илемлĕхе пĕрре курсах юратмалла сăнласа парать.

О. Филиппов художник ытларах плакатсем ўкерес тĕлĕшпе ĕçлет. Унăн хăш-пĕр плакачĕсем Мускавра та пичетленсе тухнăччĕ. Кăçалхи выставкăра вăл каçхалсемпе харам пырсене питлекен произведенисем тăратнă.

Кĕнекесемпе журналсем валли ўкерчĕксем тăвакан художниксем те выставкăра хăйсен ĕçĕсемпе палăрса тăраççĕ. М. Михаэлис, М. Зобнина художниксем ача-пăча кĕнекисене илемлетме тунă ўкерчĕксем тăратнă. Н. Яковлев, Г. Яковлев, А. Быков, В. Агеев, В. Емельянов сатириксем пурнăçри тĕрлĕрен йăх-яхсене питлеççĕ. Н. Яковлевăн «Де Голлĕн хўтлĕхĕ», А. Быковăн «Франко палач портречĕ», «Пирĕн вăрлăх авăн шăтать», Г. Яковлевăн «Тăхăнтарса ячĕç», «Сыснапа калăçни», В. Агеевăн «Ĕçе тата ĕçрен», В. Емельяновăн «Хуçасăрлăх» колхозра» ўкерчĕкĕсем — сатирăн паха произведенийĕсем.

ВЫСТАВКА çинчен ырласа каламалли татах нумай. Кунта кашни произведенийех вĕçĕмсĕр пăхса тĕпчеме пулать. Тĕпченĕ май унти çитменлĕхсене те асăрхамасăр иртме çук. Чи пысăк çитменлĕх вăл кашни художникăх пысăк пĕлтерĕшлĕ, обществăлла темăсене хускатманни, художниксен ытларах пайĕ вак-тĕвек темăсемпе лăпланса ларни е кирлĕ темăсене репортажла çеç сăнласа пани. Тăван республикăри пурнăçа та çителĕклĕ сăнласа кăтартни çук-ха. Ф. Осиповăн, И. Григорьевăн, Л. Бураковăн, П. Сизовăн уйрăм ĕçĕсене шутламасан, чăваш çыннисен сăн-сăпатне тĕплĕн сăнласа паракан произведенисем сахалтарах. Тепĕр çитменлĕх вăл ăнăçлă тума пуçланă произведенисене вĕçне çитерменни, вĕсене малалла аталантарманни, этюдран, эскизран шухăша вĕçлесе çитернĕ пысăк калăплă произведенисем тăвас тесе çине тăрса ĕçлемени.

Апла пулин те, выставкă чăваш графикĕсен пысăк çитĕнĕвне кăтартать. Паха произведенисем туса, чăваш художникĕсем КПСС Центральнăй Комитечĕн июньти Пленумĕ йышăннă решенисене конкретлă ĕçсемпе пурнăçа кĕртме тăрăшнине, хăйсем яланах социализмла реализм искусствин принципĕсемпе килĕштерсе ĕçлени кăтартса парĕç.

Умра — пысăк искусствă çулĕ. Кĕçех çав çул çине, ака, пирĕн республикăри художниксен пысăк пайĕ те тухма пултарĕ.

А. ГРИГОРЬЕВ.
Искусствовед.

Ўкерчĕкçинче: Ф. Осиповăн «Хăнахĕç-ха» ятлă линогравюри.

КПСС Центральнăй Комитечĕн июньти Пленумĕн решенийĕсене пурнăçласа